

AKT VOSITALARINI TA'LIMDA FOYDALANISH PRINSIPLARI**Shukurov Ikrom Abdurashitovich***Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Oliy matematika" kafedrası katta o'qituvchisi, ikrom.shukurov@mail.ru*

Respublikamiz mustaqilligi tufayli hozirgi vaqtda oliy o'quv yurtlaridagi ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy shakli – o'qitish jarayonini samarali tashkil etish va talabalar bilimini xolis baholashga bo'lgan e'tibor oshib bormoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-texnikaviy o'zgarishlar sodir bo'layotgan bir davrda ta'lim jarayoni tizimida ijobiy o'zgarishlar, yangiliklar qilishin taqazo etadi. Fan va texnikaning rivojlanishi, yangi pedadogik va axborot texnologiyalarning ta'lim jarayoniga kirib kelishi fanlarni o'qitish shakli va metodlarini uning mazmuniga mos holda takomillashtirish, samaradorligini oshirish, talabalar tomonidan o'zlashtirish jarayonini nazorat qilish hamda ularning egallagan bilimini baholash jarayonlarini kompyuter texnologiyasi yordamida tashkil etishni talab etadi.

Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilar tafakkurini rivojlantirish ularni ta'lim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish maqsadida darslarda turli xil metodlardan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanish odat tusiga aylandi.

Shuni ta'kidlash joizki bugungi kunda mavjud AKT vositalarini ta'lim jarayoniga qo'llash bilan ko'zlangan natijaga erishish, ta'lim jarayonini samaradorligini oshirish uchun kafolat bo'la olmaydi. Shuning uchun AKT vositalarini ta'limning predmeti va turiga qarab tanlash, hamda AKT vositalarini ta'limda qo'llash prinsiplaridan kelib chiqib rejalashtirib, ularni o'z o'rnida foydalangandagina ko'zlangan natijaga erishish, dars samaradorligini oshirish mumkin.

O'quvchilarni ta'lim olishga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish uchun ta'limda qo'llaniladigan AKT vositalarini ta'lim shakllariga mos tarzda ishlab chiqish lozim. Ta'limda foydalanish mumkin bo'lgan AKT vositalarini o'z navbatida bir qator prinsiplarga asoslangan bo'lishi lozim. Bunday prinsiplar haqida dunyo olimlari o'z tadqiqotlarida atroflicha fikrlar bildirishgan. Tadqiqotlardagi fikrlardan kelib chiqqan holda ta'limda AKT vositalarini qo'llash jarayonida talab qilinishi lozim bo'lgan prinsiplar haqida to'xtalib o'tamiz:

Ta'lim jarayonida AKT vositalaridan foydalanish prinsiplarini ishlab chiqishda boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyatining mazmunini asos qilib olamiz[1].

Didaktik tamoyillarga amal qilish prinsipi.

Ta'lim jarayonini tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish kabi didaktik talablari mavjud. Ta'limda qo'llaniladigan AKT vositalarini ish jarayoni ham ushbu didaktik talablarga mos kelishi lozim. Ushbu talablar xususida to'xtalib otamiz:

Ilmiylik prinsipi. Maktab ta'limi mazmuniga fanga aniq rasmiylashtirilgan o'quv materiallarini kiritishni, o'quvchilarni yoshiga mos ilmiy tushunchalar bilan qurollantirishni talab qiladi. Dastur va darsliklarda esa an'anaviy tushunchalarni o'zlashtirishning tartibi ifodalanadi. Ta'limda foydalaniladigan AKT vositalarini ishlab chiqishda ham ushbu tartibni inobatga olish maqsadga muvofiq. Dasturiy mahsulotlarni maktab dasturidan kelib chiqqan holda ishlab chiqish lozim. Chunki ilmiylik prinsipi o'qituvchidan o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqiga alohida e'tibor berishni, u yoki bu masalani ilmiy asosda tushunishdan hech qanday

chekinishga yo'l qo'ymaslikni, ilmiy tushunchalar va so'zlarni to'g'ri qo'llashni talab etadi.

Ta'limni sistemalilik (tizimlilik) prinsipi. O'quv materiali mantiqan mos tarzda ishlab chiqish, o'qitishni nimadan boshlash va unda ketma-ketlikka rioya qilish, yangi materialni oldingi o'tilganlar bilan bog'lash talab etiladi.

Ta'limda foydalaniladigan AKT vositalarini o'quvchining yoshi va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqish lozim.

Darslarda foydalaniladigan AKT vositalarini o'quvchilarning ishlata bilish darajasiga qarab ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Zero Ya.A.Komenskiy bilimlarni o'rganish uchun ularni navbatdagi har bir zvenosi o'zidan oldingi zvenolarga asoslanishi, yangi bilimlarni ilgari o'zlashtirgan bilimlarga jiddiy mantiqiy tarzda bog'lanishi zarurligini ishonarli tarzda isbotlagan[2].

Tarbiyaviylik prinsipi. Ta'lim-tarbiya mavjud bo'lgan joyda kurtak yozadi. Maktab o'quvchilariga ta'lim berish, tarbiyalash va ularning umumiy rivojlanishlarini bir butunlikda amalga oshirish zarur. Bir butun ta'lim jarayonida ikki o'zaro bog'liqlik: hayotni bilish va unga bo'lgan munosabatni tarkib toptirish jarayoni ajralib turadi.

Ko'rsatmalilik prinsipi. Bilishning birinchi pog'onasi jonli mushohada, ya'ni tevarak-atrof narsalar va hodisalarni idrok etishdir. Ko'rsatmalilik idrok etishni osonlashtirish va nazariy bilimlarni hayot, amaliyot bilan bog'lash imkonini beradi.

Pestalossi ko'rsatmalilik prinsipini ta'limning eng muhim zamini deb hisoblaydi. Bu prinsipni keng ravishda qo'llamasdan turib, tevarak-atrof to'g'risida aniq tasavvur hosil qilishga, tafakkurni va nutqni o'stirishga erishib bo'lmaydi.

Tushunarlilik prinsipi. O'quvchilar materialni ongli ravishda tushinishlari uchun doimo ularning bilimlari va aqliy qobiliyatlarini hisobga olib ish tutish, ya'ni ularga mos materiallarni berish kerak. Turli xil yoshdagi o'quvchilarning aqliy qobiliyatlari orasida farqlar mavjud. Shu bois ularni o'qitishda o'quvchilarning sinf doirasidan kelib chiqqan holda mos AKT vositalardan foydalanish lozim.

Loyiqlik prinsipi. Ta'limda foydalaniladigan AKT vositalari o'quv material mazmuni, xarakteri, hajmini o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi va ularning bilish imkoniyatlari rivojlanishiga mos kelishi kerak.

Individuallashtirish prinsipi. Ta'limda qo'llaniladigan har bir texnika, texnologiya, usul va vositalar har bir o'quvchining o'z individual xususiyatlarini hisobga olgan holda foydalanish lozim.

Bilish faolligini faollashtirish prinsipi. Ta'lim jarayonini sifat va samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilish faolligini oshirish bilan uzviy bog'liqdir.

Erkin boshqara olish prinsipi. Ta'limda foydalaniladigan har qanday AKT vositasini foydalanuvchilarning ro'lidan qat'iy nazar barcha boshqalarning ko'magisiz boshqara olish imkoniyatlari bo'lishi lozim. Aks holda, ba'zi tushunmovchiliklar natijasida (buzib qo'yish, orqada qolish, stresga tushish kabi) ayrim kamchiliklar salbiy oqibatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Yetkazuvchanlik prinsipi. Ta'limda foydalaniladigan AKT vositalarni barcha o'quvchilarga aniq, tiniq, ravshan yetkazish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Sinf xonasining kattaligi, ulardagi yorug'likning talab darajasida emasligi, o'quvchilarning joylashuvi kabi muammolarning mavjudligi, shuningdek ba'zi o'quvchilarning eshitish, ko'rish, tushunish, idrok etish muammolari mavjudligi sababli ta'lim barcha o'quvchiga yetarli darajada bormaydi. Shuning uchun bunday muammolar inobatga olingan AKT vositalaridan o'qitishda foydalanish lozim.

Ushbu tamoyillarning boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan AKT vositalari bilan ta'minlanishi dars sifati va mazmunining asosiy kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. E.X.Salimov. Elektron ta'lim muhitini shakllantirishda bulutli texnologiyalarning ahamiyati. "Экономика и социум". №4(119)2024.
2. F.O.Husanov. Uzluksiz ta'lim tizimida pedagogik monitoring va undan foydalanish. Innovative development in educational activities. 2(7), 366-370.